

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΣΚΕΨΕΙΣ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΩΜΕΝΗΝ ΝΕΑΝ ΟΡΓΑΝΩΣΙΝ
ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1957

ΙΣΤ
ΓΕΝ
1957

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΣΚΕΨΕΙΣ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΩΜΕΝΗΝ ΝΕΑΝ ΟΡΓΑΝΩΣΙΝ
ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1957

19081

*Ἡ παροῦσα μελέτη ἐδημοσιεύθη πρὸ τετραετίας εἰς τέσσαρας
συνεχείας τῆς ἐφημερίδος «Ἐθνος» (ἀπὸ τῆς 1ης — 4ης Σεπτεμ-
βρίου 1953), ὑπὸ τὸν τίτλον «Καλὸν εἶναι νὰ γίνῃ ὁ δια-
χωρισμὸς τοῦ Γυμνασίου». Μερικοὶ συνάδελφοι, οἱ ὅποιοι
τὴν ἐπρόσεξαν τότε καὶ ἐπεδοκίμασαν τὰ δι' αὐτῆς προτεινόμενα μέ-
τρα, μὲ παρώτρυναν νὰ τὴν τυπώσω τώρα, ὅτε συζητεῖται πάλιν τὸ
ζήτημα τῆς ὀργανώσεως τῆς Παιδείας. Ἀπεδέχθην τὴν ὑπόδειξίν
των, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἀνάγνωσίς της ἠμπορεῖ νὰ διαφωτίσῃ τὴν
κοινὴν γνώμην καὶ νὰ κατευθύνῃ τοὺς ἀρμοδίους εἰς ὀρθὰς λύσεις.*

*Ἡ μελέτη δημοσιεύεται ὅπως ἀκριβῶς ἐτυπώθη πρὸ ἐτῶν αἰ
σημειώσεις μόνον προσετέθησαν τώρα.*

Ἰούνιος τοῦ 1957.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ.

Α'. Η ΓΕΝΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΕΙΔΙΔΕΤΟ ΕΙΣ ΤΡΕΙΣ ΕΠΑΛΛΗΛΟΥΣ ΚΥΚΛΟΥΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1929.

Καθὼς εἶναι γνωστόν, ἡ παιδεία (= ἡ μόρφωσις τῶν παιδιῶν) εἶναι δύο εἰδῶν : α) γενικὴ ἢ ἀνθρωπιστικὴ, καὶ β) εἰδικὴ ἢ ἐπαγγελματικὴ.

Ἡ ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις προσπαθεῖ νὰ ἀναπτύξῃ τὸ πνεῦμα τῶν παιδιῶν, δίδουσα διαφόρους γενικὰς γνώσεις : τοὺς μανθάνει νὰ ἐκφράζωνται καὶ νὰ γράφουν ὀρθῶς τὴν γλῶσσαν των, τοὺς μανθάνει τὴν θρησκείαν των, τοὺς μανθάνει τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν τῆς πατρίδος των καὶ τοῦ ἄλλου κόσμου, τοὺς ἐξηγεῖ τὰ γύρω τους φυσικὰ φαινόμενα, τοὺς ἐξασκεῖ νὰ σκέπτονται καὶ νὰ λογαριάζουν ὀρθῶς, ἐν γένει προσπαθεῖ νὰ καλλιιεργήσῃ καὶ νὰ δεύνη τὸν νοῦν των καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἐμφύτους εἰς αὐτὰ δεξιότητας, ἀλλὰ, συγχρόνως, καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, προσπαθεῖ νὰ ἐξευγενίσῃ τὸν χαρακτῆρα των καὶ νὰ τοὺς κάμῃ ἀληθινούς ἀνθρώπους (δι' αὐτὸ τὴν λέγουσιν ἀνθρωπιστικὴν).

Ἡ δευτέρα, ἡ ἐπαγγελματικὴ, θὰ τοὺς ἀσκήσῃ εἰς ἓνα ὀρισμένον ἐπάγγελμα, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἠμπορέσουν νὰ σταδιοδρομήσουν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν ζωὴν.

Τοὺς σκοποὺς αὐτοὺς ἐπιδιώκει ἡ παιδεία μὲ τὰ σχολεῖα. Ἄλλὰ τὸ ποσὸν τῶν γνώσεων καὶ ἡ ἄλλη μορφωτικὴ ἐπίδρασις, ἡ ὁποία παρέρχεται μὲ τὰ σχολεῖα, δὲν εἶναι ἡ ἴδια δι' ὅλα τὰ παιδιά τοῦ κόσμου.

Ἡ Κοινωνία ἀπὸ πολὺν τῶρα καιρὸν εἶναι διηρημένη εἰς τρεῖς τάξεις. Παρ' ὅλας δὲ τὰς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀναστατώσεις, ἡ διαίρεσις αὐτὴ εἰς χονδρὰς γραμμὰς ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ ὑπάρχῃ.

Εἰς τὴν πρῶτην τάξιν ἀνήκουν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης μορφώσεώς των ἢ τοῦ μεγάλου πλοῦτους των, ἢ ἐπειδὴ συνδυάζουν καὶ τὰ δύο, εἶναι εἰς θέσιν νὰ κυβερνοῦν τὴν Κοινωνίαν, συντηροῦντες τὸν ὑπάρχοντα πολιτισμὸν καὶ δίδοντες

καὶ νέας κατευθύνσεις διὰ τὴν πρόοδόν της. Εἰς αὐτὴν ἀνήκουν οἱ ἐπιστήμονες, οἱ μεγάλοι κτηματῖαι, οἱ μεγάλοι βιομήχανοι, οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους, οἱ ἀνώτεροι ἀξιοματικοί, ὁ ἀνώτερος κληρὸς, καὶ οἱ ὅμοιοι.

Εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον εὐρίσκεται ἡ τριτὴ τάξις. Εἰς αὐτὴν ἀνήκουν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν πολλὴν μόρφωσιν, ἢ περιουσίαν, ζοῦν ἀσχολούμενοι εἰς τὰς ἐργασίας, τὰς ὁποίας τοὺς παρέρχουν οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν πρώτην τάξιν. Εἶναι ὅσοι ἐργάζονται ὡς ἡμερομίσθιοι ἐργάται εἰς τοὺς ἀγροὺς τῶν ἄλλων, εἰς τὰ ὄρυγεῖα, οἱ ναῦται εἰς τὰ πλοῖα, οἱ ἐργάται εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια τῶν πόλεων, ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κατασκευὴν διαφόρων ἔργων, οἰκοδομῶν, σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, γεφυρῶν, κτλ.

Μεταξὺ τῶν δύο τούτων τάξεων ὑπάρχει ἡ λεγομένη μέση τάξις. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν γνώσεις περισσοτέρας ἀπὸ τοὺς ἀπλοῦς ἐργάτας, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ κάμουν μὲ ἐπιτυχίαν, χωρὶς ὀδηγούς, ἰδικὴν τῶν ἐργασίαν, ἔχουν δὲ καὶ τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα μικρὰ κεφάλαια. Εἰς αὐτὴν ἀνήκουν ὅλοι οἱ μικροὶ γεωργοί, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἰδικόν τῶν κτῆμα, καὶ εἰς τὰς πόλεις ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἓνα μικρὸ μαγαζὶ μὲ ὀλίγους ὑπαλλήλους, οἱ βιοτέχναι, οἱ μεταπράται, καὶ οἱ ὅμοιοι. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τὴν τάξιν αὐτὴν εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς πόλεις, τὰ ἄπτη, λέγεται πολλάκις ἡ τάξις αὐτὴ ἀστική.

Τὰ σύνορα τῶν τριῶν αὐτῶν τάξεων δὲν εἶναι χωρισμένα μὲ ἀδιαπέραστα τεῖχη. Εὐκόλως τὰ παιδιά τῆς μέσης ἢ τῆς ἐργατικῆς τάξεως μὲ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν δραστηριότητά των ἠμποροῦν νὰ ἀνέλθουν εἰς τὴν πρώτην τάξιν.

Συμφώνως πρὸς τὴν διαίρεσιν αὐτὴν τῆς Κοινωνίας τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ἔδιδεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν γενικὴν μόρφωσιν εἰς τρεῖς κύκλους.

Ὅταν ἀπληθευθῶθῃ τὸ ἔθνος μας καὶ ἦλθεν ὁ Ὀθων, οἱ σοφοὶ Βαυαροί, οἱ ὅποιοι τὸν συνώδευσαν, ὠργάνωσαν τὴν παιδείαν μας (ἢ Βαυαρία εἶχε τότε ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ἐκπαιδευτικὰ συστήματα), ἰδρῦσαντες τριῶν εἰδῶν σχολεῖα, καθένα διὰ κάθε μίαν ἀπὸ τὰς τρεῖς τάξεις τῆς Κοινωνίας.

Δι' ὅλα τὰ παιδιά τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (καὶ τῶν τριῶν τάξεων) ἔθεσπίσθη ἓνα κατώτερον σχολεῖον, μὲ τεσσάρων ἐτῶν φοίτησιν, τὸ ὁποῖον ἐκλήθη Διημερικόν, διότι τὰ ἔξο-

δα τῆς συντηρήσεώς του ἀνετέθησαν εἰς τοὺς δήμους. Τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον ἔδιδε τὰ στοιχειώδεις ἐγκυκλοπαιδικὰ γνώσεις. Τὰ παιδιὰ τῆς τρίτης τάξεως, ἀφοῦ ἐτελείωναν τὸ Δημοτικόν, ἐβγαιναν συνήθως κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ζωὴν (ἐργάται τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν πόλεων, ναῦται).

Διὰ τὰ παιδιὰ τῆς μέσης καὶ τῆς ἀνωτέρας τάξεως ἰδρύθη, ἐπάνω ἀπὸ τὸ Δημοτικόν, ἓνα τριετὲς μέσον σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Ἑλληνοκόν. Εἰς τὴν Γερμανίαν τὸ ἔλεγαν Λατινικόν, διότι μὲ αὐτὸ ἤρχιζεν ἡ διδασκαλία τῆς λατινικῆς γλώσσης. (Ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Ἀναγεννήσεως ἐθεωρήθη, ὅτι πολὺ βοηθεῖ εἰς τὴν μόρφωσιν, τὸν ἐξευγενισμόν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ἀνθρωπισμόν, ἢ γνώσις τῆς λατινικῆς καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ ἡ δι' αὐτῶν μελέτη τῆς ἱστορίας τῶν δύο κλασικῶν ἐθνῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των, καὶ ἰδίως ἡ μελέτη τῶν φιλολογικῶν ἀριστουργημάτων, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀφῆκαν· μορφωμένος ἀνθρωπος δὲν ἤμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ ἐκεῖνος πού δὲν ἐγνώριζε λατινικὰ καὶ ἀρχαῖα ἑλληνικά). Τὸ «Ἑλληνικόν» Σχολεῖον εἶναι ἀπόδοσις τοῦ ὀνόματος «Λατινικόν». Εἰς τὸ σχολεῖον αὐτὸ ἐδιδάσκοντο τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ μαθήματα λεπτομερέστερον, εἰσῆγγοτο μὲ ὀλίγας ὥρας ἡ γαλλικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ μὲ πολλὰς ὥρας ἤρχιζε καὶ ἐσυνεχίζετο ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης (ἡ γραμματικὴ, ἡ σύνταξις, ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, κυρίως ὁ Ξενοφῶν). Εἰς τὰ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα ἐτελείωναν τὸ Ἑλληνικόν Σχολεῖον, ἐδίδοντο ὠρισμένα προσόντα, π. χ. τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονοῦνται ἱερεῖς, νὰ διορίζωνται κατώτεροι κρατικοὶ ὑπάλληλοι, κ.ἄ.

Ἀνώτερον σχολεῖον, γενικῆς πάντοτε μορφώσεως, μὲ τετραετὴ φοίτησιν, ἰδρύθη, διὰ τὰ παιδιὰ τῆς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, τὸ Γυμνάσιον.¹ Εἰς αὐτὸ ἐνεγράφοντο, κατόπιν αὐστηρῶν ἐξετάσεων, γραπτῶν καὶ προφορικῶν, ὅσοι εἶχον ἀπολυτήριον τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Εἰς τὸ Γυμνάσιον ἐδιδάσκοντο πάλιν τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἀλλ' εὐρύτατα, τὰ γαλλικὰ μὲ

1. Κατὰ ταῦτα, τὸ Γυμνάσιον κακῶς ὑπάγεται εἰς τὴν Μέσῃν Παιδείαν. Δὲν εἶναι σχολεῖον τῆς μέσης, ἀλλὰ τῆς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, καὶ ὑπάγεται εἰς τὴν Ἀνωτέραν (ἀνθρωπιστικὴν) Παιδείαν. Τὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα συνήθως ὑπάγονται εἰς τὴν Ἀνωτέραν Παιδείαν (Πανεπιστήμια, Πολυτεχνεῖα, Στρατιωτικαὶ Σχολαί, κτλ.) εἶναι ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα τῆς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως.

περισσότερας ώρας, εισήγηση ή διδασκαλία τῶν λατινικῶν, τὴν προέχουσαν ὅμως θέσιν εἶχον τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ ἡ γνώσις τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπιστικὸν μάθημα.

Ἡ τοιαύτη εἰς τρεῖς ἐπαλλήλους κύκλους διὰ τὰς τρεῖς τάξεις τῆς κοινωνίας παροχὴ τῆς γενικῆς μορφώσεως ἐξηκολούθησε, μεμικρὰς μόνον ἐκάστοτε μεταβολὰς εἰς τὸ πρόγραμμα, μέχρι τοῦ 1929, δηλαδὴ ἐπὶ μίαν σχεδὸν ἑκατονταετίαν.

Τί ἔγινε κατὰ τὸ 1929, θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον ἄρθρον.

Β'. ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΤΑΡΓΟΥΝΤΑΙ ΤΟ 1929.

Ἐλέγομεν χθὲς ὅτι τὸ Κράτος παρεῖχεν ἕως τὸ 1929 τὴν γενικὴν μόρφωσιν μετρίων εἰδῶν σχολεῖα: δι' ὅλα μὲν τὰ παιδιὰ ὑπῆρχε τὸ τετραετὲς Δημοτικὸν Σχολεῖον· διὰ τὰ παιδιὰ τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως ἦτο τὸ τριετὲς Ἑλληνικὸν Σχολεῖον· διὰ δὲ τὰ παιδιὰ τῆς ἀνωτέρας τάξεως τὸ τετραετὲς Γυμνάσιον.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα δὲν ἀπέδιδαν πολλοὺς καρπούς. Εἰς τὸ ἰδρυτικὸν τῶν Διάταγμα (τοῦ 1836) ἀνεγράφοντο δι' αὐτὰ δύο σκοποὶ: πρῶτος μὲν, νὰ προετοιμάζουσι τοὺς μαθητὰς διὰ τὰ Γυμνάσια· ἀλλὰ, δεύτερον, ἐτονίζετο, ὅτι:

«Ἡ ἐν αὐτοῖς ἐκπαίδευσις πρέπει συγχρόνως ν' ἀποτελῇ καὶ αὐθύπαρκτον τι ὄλον, ὡς πρώτη μὲν θεωρούμενον πρωτοβαθμῆς τῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως τῆς νεολαίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς παῖδας κατάλληλον, ὅσοι δὲν θέλουσι μεταβῆ εἰς τὰ Γυμνάσια, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν Ἑλλην. Σχολείων ἀμέσως εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον, ἢ εἰς θέσιν μὴ ἀπαιτοῦσαν ἐκπαίδευσιν Γυμνασίου ἢ Πανεπιστημίου».

Δυστυχῶς, ὁ δεύτερος σκοπὸς πολλακίς παρεβλέπετο καὶ ἀπὸ τὰ ἐπίσημα προγράμματα, ἰδίως ὅμως ἀπὸ τοὺς διευθύνοντας τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα «σχολάρχας», οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον εἰς τὴν τρίτην τάξιν, καὶ οἱ ὅποιοι ἠγωνίζοντο, ὥστε ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεροι μαθηταὶ τῶν νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις τοῦ Γυμνασίου¹.

1) Ὅλη των ἡ προσοχὴ ἐστρέφετο εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης.

Ἡ κατάσταση θὰ ἐβελτιώνετο σημαντικῶς, ἐὰν διεργουμίζετο τὸ πρόγραμμα τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων, προσαρμοζόμενον κάθε τόσο πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς μέσης κοινωνικῆς τάξεως, τὴν ὁποίαν ἐξυπηρέτουν.

Ἄλλ' ἔξαφνα, τὸ 1929, ἀντὶ τούτου, τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα κατηργήθησαν ἐντελῶς. Κατὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρυθμίσειν τοῦ ἔτους ἐκείνου τὰ ἔτη τῆς γενικῆς μορφώσεως ηὔξήθησαν, ἀπὸ 11 πού ἦσαν (4 τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, 3 τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, καὶ 4 τοῦ Γυμνασίου) εἰς 12. Καὶ τὸ μὲν Δημοτικὸν Σχολεῖον, πολὺ ὀρθῶς καὶ δικαίως (διότι μὲ τὰ 4 μόνον ἔτη καὶ μὲ τὴν διγλωσσίαν, ἣ ὁποία μᾶς μαστίζει, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δώσῃ ἐπαρκῆ μόρφωσιν), ἐπῆρε ἄλλα δύο ἔτη καὶ ἐγένετο ἐξαετής. Τὸ Γυμνάσιον ἐπίσης ἐπῆρε καὶ αὐτὸ ἄλλα δύο ἔτη καὶ ἐγένετο καὶ αὐτὸ ἐξαετής, ὥστε μὲ μεγαλυτέραν ἄνεσιν νὰ ἤμπορῇ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀνωτέρας τάξεως, διὰ τὴν ὁποίαν προορίζεται. Ἀλλὰ ἡ μέση κοινωνικὴ τάξις ἔμεινε χωρὶς ἰδιωτικῶν σχολείων.

Τί δὲ συνέβη; Οἱ γονεῖς τῆς μέσης τάξεως, ἐπειδὴ, ἔβλεπαν, ὅτι ἡ μόρφωσις, τὴν ὁποίαν ἔπαιρναν τὰ παῖδιά των εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, ἦτο ἀνεπαρκῆς, ἤρχισαν νὰ τὰ ἐγγράφουν εἰς τὸ Γυμνάσιον. Ἔτσι ἐπλημύρισαν τὰ Γυμνάσια τῶν πόλεων ἀπὸ μαθητᾶς, ἰδρῦθησαν καὶ νέα, καὶ εἰς τὰς μικροτέρας κομποπόλεις ἐδημιουργήθησαν τὰ λεγόμενα Παραρτήματα τῶν Γυμνασίων, μὲ μίαν ἢ δύο κατ' ἄρχὰς τάξεις, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα πολλὰκις βαθμηδὸν ὠλοκληρώνοντο εἰς πλήρη Γυμνάσια.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἀπὸ τάξεως εἰς τᾶξιν πολλοὶ μαθηταὶ ἀπεχώρουν, λόγῳ τῶν ἀπαιτουμένων δαπανῶν ἢ καὶ δι' ἄλλας αἰτίας, (μὲ μισὴν ἐννοεῖται μὲ μόρφωσιν), ἀλλὰ καὶ πάλιν, πολὺ περισσότεροι ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε ἔφθανον εἰς τὴν τελευταίαν τάξιν, οἱ καθηγηταὶ ἐφαίνοντο εἰς αὐτοὺς ἐπιεικεῖς ἔπειτα ἀπὸ τόσων χρόνων βάρσασα καὶ ἔξοδα, καὶ κατ' ἕκαστον ἔτος ἔβγαῖναν («ἐξεφουρνίζοντο») ἔχοντες ἀπολυτήριον Γυμνασίου χιλιάδες μαθητῶν (18.000 περίπου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη). Αὐτοὶ δὲν ἦτο δυνατόν οὔτε εἰς τὰ χωράφια τῶν πατέρων των νὰ γυρίσουν νὰ ἐργασθοῦν, οὔτε εἰς ἄλλην «ἀναξίαν ἑαυτῶν» ἐργασίαν. Ἀλλὰ, ἔξακολουθοῦντες νὰ κατεξοδεύουν τοὺς γονεῖς των, ἐφοιτοῦσαν ἐν ἧ καὶ περισσότερα ἔτη εἰς ἰδιωτικὰ φροντιστήρια, καὶ δι' ὀλίγας θέσεις (3.000 περίπου ἐν συνόλῳ κατ'

έτος) παρουσιάζοντο διὰ νὰ δώσουν ἑξετάσεις εἰς τὰ ἀνώτερα ἐπαγγελματικά σχολεῖα (Πανεπιστήμια, Πολυτεχνεῖον, Ἀνωτάτην Ἐμπορικὴν, Ἀνωτάτην Γεωπονικὴν, τὰς Στρατιωτικὰς Σχολὰς καὶ τὰς ὁμοίας), ἢ εἰς Τραπεζὰς. Ἀπορριπτόμενοι δὲ οἱ πλείστοι ἔξ αὐτῶν ἐγέμιζαν καὶ γεμίζουν τὰ καφενεῖα, ἐνῶ οἱ ἰσχυρότεροι, πιέζοντες τοὺς πολιτευομένους, εἰσῆρχοντο ὡς κατώτεροι ὑπάλληλοι εἰς τὸν δημόσιον προϋπολογισμόν, ἢ εἰς ἄλλα ἐκ τοῦ Κράτους ἑξαρτώμενα ἰδρύματα.

Τὸ κακὸν εἶχε παραγίνει. Ἐγκαίρως δὲ ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικούς καὶ ἀπὸ τοὺς πολιτικούς, ὅτι αἰτία αὐτοῦ κυριωτάτη ἦτο ἡ ἀστοχωτάτη ἀληθῶς, πρὸ εἰκοσιπενταετίας, κατάργησις τοῦ σχολείου τῆς μέσης τάξεως, καὶ ὅτι ἐπεβίβλετο ἡ τὰ χίσση ἐπανίδρυσις αὐτοῦ, καὶ ἡ κατόπιν αὐστηρῶν εἰσιτηρίων ἑξετάσεων, ὅπως ἐγένετο παλαιότερα, εἰσοδογὴ τῶν μαθητῶν εἰς τὰ Γυμνάσια, ὥστε ὀλίγοι, οἱ ἐκλεκτοί, νὰ λαμβάνουν τὴν ἀνωτέραν μόρφωσιν.

Τὴν σωστικὴν μεταρρύθμισιν ἀπεπειράθη νὰ εἰσαγάγῃ πρὸς διενεργίαν διὰ τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου 1823 τῆς 26ης Μαΐου 1951 ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Γ. Παπανδρέου. Διὰ τοῦ νόμου αὐτοῦ τὰ ἑξατάξια Γυμνάσια ἐχωρίζοντο εἰς δύο: εἰς τὸ κατώτερον τριετές σχολεῖον (=τὸ παλαιὸν Ἑλληνικὸν Σχολεῖον τῆς μέσης τάξεως), καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον, ἐπίσης τριετές (=τὸ σχολεῖον τῆς ἀνωτέρας τάξεως), ἐθεσπίζοντο αἱ εἰσιτήριοι ἑξετάσεις διὰ τὸ ἀνώτερον σχολεῖον, θὰ κατηγοῦντο δὲ βαθμηδὸν ὅσα Γυμνάσια ἢ Παραρτήματα Γυμνασίων εἶχον παραλόγως ἰδρυθῆ. (Τὰ Γυμνάσια μὲ τὰ Παραρτήματα τῶν εἶναι σήμερον περισσότερα ἀπὸ 350, ἐκτὸς τῶν ἰδιωτικῶν, μὲ 45.000 περίπου μαθητὰς εἰς τὴν πρώτην τάξιν τῶν).

Ἀλλὰ, διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἡ παροχὴ τῆς ἀνωτέρας μορφώσεως προνόμιον τῶν πλουσιῶν, ὁ ἴδιος ὑπουργὸς εἰσηγήθη καὶ ἐπέτυχε διὰ τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου 1825 τὴν σύστασιν Ἰδρύματος ἀφθόνων Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν (τοῦ I.K.Y.) διὰ τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ, τὰ ὁποῖα στεροῦνται οικονομικῶν μέσων, ἀλλὰ διακρίνονται εἰς νοημοσύνην, ἐπίδοσιν εἰς τὰς σπουδὰς τῶν, χρησιμότητα καὶ ἦθος. Καὶ ὁ μὲν τελευταῖος A.N. εὐτυχῶς ἐφηρμόσθη, καὶ τὸ I.K.Y. ἤρχισε νὰ λειτουργῇ ἱκανοποιητικῶς, μολοντί διὰ λόγους οικονομικῶν τὸ διὰ τὰς κρατικὰς αὐτὰς ὑποτροφίας ζητηθὲν ἀρχικῶς ποσὸν ἀρκετὰ περιορίσθη. Ἀλλ' ὁ τόσον σπουδαῖος καὶ ἐπιγών A.N. 1823 δυστυ-

χῶς ἀνεστάλη δι' ἐπουσιώδεις, καθὼς νομίζω, αἰτίας, ἀπὸ τὸν διαδεχθέντα τὸν κ. Γ. Παπανδρέου ὑπουργὸν τῆς Παιδείας κ. Ν. Μπακόπουλον, ἔτσι δὲ ἐχάσαμεν ἀδίκως δύο ὀλόκληρα ἔτη καὶ κινδυνεύομεν νὰ χάσωμεν καὶ τρίτον, διότι, ὅπως μανθάνω, καὶ ὁ τωρινὸς ὑπουργὸς διστάζει νὰ προβῆ εἰς τὸν διαχωρισμὸν τοῦ Γυμνασίου, διὰ σοβαρωτέρους αὐτὸς λόγους.

Καὶ ὅμως. Ἡ ἐκ νέου ἴδρυσις τοῦ σχολείου τῆς μέσης τάξεως εἶναι ἀνάγκη τὸ ταχύτερον νὰ γίνῃ. Μὲ ποῖον δὲ πρόγραμμα θὰ εἶναι δυνατὸν τοῦτο νὰ ἀποδώσῃ περισσοτέρους καρπούς, θὰ ἀναπτύξῃ εἰς τὸ ἐπόμενον ἄρθρον.

Γ'. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΤΑΞΕΩΣ.

Τὸ τριετὲς κατώτερον τμήμα τοῦ Γυμνασίου προσφορώτερον εἶναι νὰ ὀνομασθῇ Λύκειον. Ἡ ὀνομασία Γυμνάσιον ἄς κρατηθῇ, ἕξ αἰτίας ἱστορικῶν λόγων, διὰ τὸ σχολεῖον τῆς ἀνωτέρας τάξεως.

Δύο θὰ εἶναι πάλιν οἱ σκοποί, τοὺς ὁποίους θὰ ἐπιδιώκῃ τὸ Λύκειον. Ὁ πρῶτος, νὰ προετοιμάζῃ τοὺς μαθητάς, οἱ ὁποῖοι θὰ δώσουν ἐξετάσεις διὰ τὸ Γυμνάσιον. Ὁ δεύτερος, ἴσος ὅμως ἢ μᾶλλον ἀνώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον, νὰ ὀπλίξῃ τὰ παιδιά τῆς μέσης τάξεως, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ προχωρήσουν παραπάνω (καὶ τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι πολὺ περισσότερα) μὲ ὅλας ἐκείνας τὰς γνώσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ τὰ καταστήσουν ἱκανὰ νὰ φοιτήσουν, χωρὶς νὰ δυσκολεύονται, εἰς μίαν μέσῃν ἐπαγγελματικὴν σχολήν, διὰ νὰ μάθουν ὠρισμένον ἐπάγγελμα, ἢ καὶ νὰ ἀποδυθῶν κατ' εὐθεῖαν μὲ ἐπιτυχίαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Μὲ ποῖα μαθήματα θὰ ἐπιτευχθῶν οἱ σκοποὶ αὐτοί;

Μὲ τὰ καὶ σήμερον διδασκόμενα ἐγκυκλοπαιδικὰ μαθήματα.

Ἄλλ' ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, πρέπει νὰ δοθῶν ἀρκεταὶ ὥραι, 5 ἢ 6 καθ' ἑβδομάδα, διὰ μίαν ξένην γλῶσσαν, γαλλικὰ ἢ ἀγγλικὰ. Ὁ μαθητὴς τοῦ Λυκείου πρέπει, ὅταν τελειώσῃ τὸ σχολεῖον του, νὰ ἔχῃ ἀρκετὴν γνῶσιν τῆς ξένης αὐτῆς γλώσσης, ὥστε, κατόπιν, μόνος του, ἢ μὲ ὀλιγοχρόνιον φοίτησιν εἰς τὰ νυκτερινὰ σχολεῖα ξένων

γλωσσῶν, νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐννοῆ καὶ συνεννοῆται εὐχερῶς εἰς αὐτήν. Μία ξένη γλῶσσα εἶναι ὡσὰν νὰ προσθήη εἰς τὸν ἀνθρωπον μίαν δλόκληρον νέαν ζωὴν. Ἡ εὐχερῆς ἀνάγνωσις ξένων βιβλίων, ἰδίᾳ σχετικῶν μὲ τὸ ἐπάγγελμά του, τοῦ ἀνοίγει νέους ὀρίζοντας, καὶ τὸν βοηθεῖ μεγάλως εἰς τὴν προόδόν του· ἀλλὰ συγχρότως τὸν ἀνυψώνει καὶ ἠθικῶς.

Ποῦ θὰ εὑρεθοῦν αἱ ὄραι αὐταί, δεδομένου ὅτι καὶ τὰ μαθηματικά καὶ τὰ φυσικὰ καὶ ἡ χημεία καὶ ἡ γεωγραφία καὶ τὰ ἄλλα ἐγκυκλοπαιδικά, πρέπει νὰ διδασκῶσι μὲ ἀρκετὸν πλάτος καὶ βάθος ;
Θ ἂ λ η φ θ ο ὦ ν ἄ π ὸ τ ἂ Ἐ λ λ η ν ι κ ἄ , Ἄ ρ χ α ῖ α
κ α ἰ Ν ἔ α .

Ὡς πρὸς μὲν τὴν σημερινὴν γλῶσσαν, τὸ Λύκειον θὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἀπλήν καθαρεύουσαν γλῶσσαν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία (ποίησις, διήγημα, μυθιστόρημα, θέατρον, κλπ.) γράφεται σήμερον εἰς τὴν λαϊκὴν (δημοτικὴν) γλῶσσαν. Ἄλλ' ἡ ζωὴ δὲν εἶναι μόνον λογοτεχνία. Οἱ λογοτέχναι μας δὲν κατῴρθωσαν, τόσα χρόνια τώρα, νὰ συμφωνήσουν νὰ γράφουν ὑποτασσόμενοι εἰς ὁμοίομορφον γραμματικὴν καὶ σύνταξιν, ὥστε σιγα-σιγα ἡ λαϊκὴ γλῶσσα νὰ κυριαρχήσῃ. Ὅπως ἄλλοτε ἠλπίζετο, εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς καὶ νὰ λείψῃ ἡ διγλωσσία. Ἡ καθαρεύουσα ζῆ καὶ ἡ κυριαρχία της παραμένει ἀκεραία εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰς τὸν ἄμβωνα, εἰς τὰ δικαστήρια, εἰς τὸ καθημερινὸν ποικιλωτάτου περιεχομένου καὶ εὐθηνότατον (καὶ ὡς ἐκ τούτου μεγίστην ἐπίδρασιν ἀσκοῦν) βιβλίον τοῦ λαοῦ, τὴν ἐφημερίδα, εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ ἐν γένει εἰς τὰς κυριωτέρας ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτικοῦ, τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Διὰ τοῦτο, ὡς πρὸς μὲν τὴν λαϊκὴν (δημοτικὴν) γλῶσσαν, θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰ δείγματα αὐτῆς, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὰ Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα· γλῶσσα δέ, τὴν ὁποίαν θὰ διδάσκη, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἀσκῆ τοὺς μαθητὰς τὸ Λύκειον, θὰ εἶναι ἡ καθαρεύουσα. Ὁ ἀπόφοιτος τοῦ Λυκείου πρέπει νὰ εἶναι κύριος τοῦ ἐπισήμου γλωσσικοῦ ὄργανου τῆς πατρίδος του, πρέπει νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ γράφῃ αἰτήσεις εὐπροσδέκτους πρὸς τὰς Ἀρχὰς καὶ ἐμπορικὰς ἐπιστολάς σαφεῖς, νὰ ἐννοῆ τὰ ἐπιστημονικὰ βιβλία καὶ τὰς ἐφημερίδας, (διὰ τοὺς νόμους τοῦ Κράτους καὶ τὰς δικαστικὰς ὑποθέσεις θὰ εἶναι πάντοτε, ὡς φαίνεται, ἀνάγκη νὰ προσφεύγῃ εἰς δικηγόρους), καὶ ἐν γένει νὰ συνεννοῆται εὐχερῶς εἰς τὴν ἀπλήν πειθαρχημένην γλῶσσαν τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων τοῦ Ἔθνους του.

Ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ἀσκησις εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτὴν δὲν ἀπαιτοῦν πολλὰς ὥρας.

Ὀλίγαι ἄλλαι ὥραι θὰ ἔξοικονομηθῶσιν ἂ πὸ τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά. Τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά καὶ ἡ δι' αὐτῶν γνώσις τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ εἶναι, ὡς γνωστόν, τὸ κατ' ἔξοχὴν ἀνθρωπιστικὸν μάθημα, καὶ τὸ Λύκειον, τὸ σχολεῖον τῆς γενικῆς μορφώσεως τῆς μέσης τάξεως, θὰ εἶναι πάντοτε ἀνθρωπιστικόν. Ἄλλ' ἔδῳ πρέπει νὰ εἴπωμεν τὴν πικρὰν ἀλήθειαν: Τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά, εἴτε διότι κατατριβόμεθα εἰς ἐπουσιώδεις γραμματικὰς καὶ συντακτικὰς λεπτομερεῖας, εἴτε διότι δὲν βοηθοῦν τὰ ἐν χρήσει κείμενα εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις, εἴτε διότι δὲν εὐρήκαμεν ἀκόμη (ὑστερα ἀπὸ ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη πού λειτουργοῦν τὰ κλασσικὰ γυμνάσια) τὴν ἀπαιτουμένην διὰ τὴν διδασκαλίαν των μέθοδον¹, κατωρθώσαμεν ἕως τώρα, ὄχι μόνον νὰ μὴ εἰσάγουν τοὺς μαθητὰς μας εἰς τὸν ἀρχαῖον βίον καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν προγόνων μας, ἀλλὰ οὔτε κἀν νὰ κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον των. Πόσοι ἀπὸ τοὺς τελειοφοίτους τῶν Γυμνασίων μας, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ γίνουν καθηγηταὶ φιλόλογοι καὶ θὰ ἔχουν ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην ἢ ἔχουν ἔστω τὴν ὄρεξιν νὰ ἀνοίξουν εἰς τὴν κατοπινὴν ζωὴν των ἀρχαῖον συγγραφεῖα; Ἀμφιβάλω ἂν οὔτοι εἶναι 10%. Ἄλλὰ, καὶ ἐὰν εἰς τὸ μέλλον μεταβληθῶσιν τὰ πράγματα καὶ κατορθώσωμεν νὰ ἀγαπήσουν οἱ μαθηταὶ μας τὸ μάθημα, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι μὲ τὰ τρία ἔτη διδασκαλίας εἰς τὸ Λύκειον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φθάσωμεν εἰς σπουδαῖα ἀποτελέσματα.

Διὰ τοῦτο ὡς σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν εἰς τὸ Λύκειον θὰ θέσωμεν, περικόπτοντες τὰ μὴ ἀπολύτως ἀναγκαῖα, τὴν γνώσιν τῆς γραμματικῆς τῆς ἀττικῆς διαλέκτου καὶ τῆς συντάξεως τοῦ ἀρχαίου λόγου, ἀπὸ δὲ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς θὰ περιορισθῶμεν εἰς ἐκλογὰς ἀπὸ τὰ δύο βιβλία τοῦ Ξενοφῶντος, τὰ ὁποῖα εἶναι εὐκόλα καὶ κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν, τὴν Κύρου Ἀνάβασιν καὶ τὴν Κύρου Παιδείαν.

1. Ποῖα μέτρα ἤμπορεῖ νὰ ληφθοῦν διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ὥστε τὰ παιδιὰ νὰ μὴ δυσκολεύωνται τόσον εἰς τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς καὶ νὰ μὴ τὴν ἀποστρέφονται εἰς τὸ τέλος, ἐξέθεσα εἰς τὸ πρὸ ἐπαιτίας ἐκδοθὲν βιβλίον μου «*Ἄς βοηθήσωμεν τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά*». Ἄλλὰ τοῦτο οὐδενὸς ἀρμοδίου ἐκίνησε τὴν προσοχὴν.

Ἐπειδὴ δὲ εἴμεθα συγχρόνως καὶ Χριστιανοὶ καὶ εἶναι ἔντροπὴ νὰ μὴ κατέχωμεν καὶ νὰ μὴ ἔννοῶμεν τὰ τῆς θρησκείας μας, θὰ δώσωμεν ἀπὸ τὴν πρώτην ἤδη τάξιν τοῦ Λυκείου σελίδας ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον, τοῦ ὁποίου ἡ γλῶσσα εἶναι εὐκολωτάτη¹, εἰς δὲ τὰς ἄλλας Εὐαγγέλιον πάλιν, καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικά κείμενα, ὥστε οἱ μαθηταί, ἀποφοιτῶντες ἀπὸ τὸ Λύκειον, νὰ κατέχουν στερεῶς τὰς βάσεις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπάνω εἰς τὰς ὁποίας θὰ οἰκοδομήσῃ ἀκόπως καὶ ἀποτελεσματικῶς τὸ Γυμνάσιον δι' ὅσους θὰ ἐγγραφοῦν εἰς αὐτό, ὅλοι δὲ νὰ εἶναι καὶ συνειδητοὶ Χριστιανοί, γνωρίζοντες τί θὰ εἴπῃ Χριστιανισμὸς ἀπὸ αὐτὰς τὰς πηγὰς, ἔξοικειωμένοι πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ζητοῦντες ἀσφαλῶς κατὰ τὸν μέλλοντα βίον των νὰ ἀνατρέχουν κάθε τόσον εἰς αὐτήν.

Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ περιορισμένου αὐτοῦ σκοποῦ τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν εἰς τὸ Λύκειον θὰ ἀπαιτηθῶσι πολὺ ὀλιγώτεροι ὥραι ἀπὸ τὰς καταναλισκομένας σήμερον εἰς τὰς τρεῖς κατωτέρας τάξεις τοῦ Γυμνασίου, ὥστε νὰ τονωθῇ μὲ τὰς ὑπολοίπους ἡ διδασκαλία τῆς ξένης γλώσσης.

Ὀλίγαι ὥραι πρέπει νὰ διατεθῶσιν εἰς τὰ Λύκεια καὶ διὰ γεωργικά, κτηνοτροφικά, δασικά, μελισσοκομικά, κατὰ τὰς ἑκασταχοῦ ἀνάγκας, μαθήματα. Ἄς μὴ διαμαρτυρηθοῦν δι' αὐτὸ οἱ ἀνθρωπισταί, κραυγάζοντες ὅτι νοθεύεται μὲ αὐτὰ ὁ ἀνθρωπιστικὸς χαρακτὴρ τοῦ σχολείου. Δὲν βλέπω, διατί, εἴν οἱ μαθηταὶ τῶν Λυκείων τῆς Θεσσαλίας ἀσχοληθοῦν ἐπὶ τινὰς ὥρας καθ' ἑβδομάδα μὲ τὰ ἔργα τῶν γονέων των καὶ μάθουν τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης εἰς αὐτά, ὥστε νὰ ζήσουν κατόπιν εὐκολώτερον καὶ ἀνετώτερον, προαγάγουν δὲ ἔτσι καὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς πατρίδος των, θὰ εἶναι ὀλιγώτερον Ἑλληνας καὶ ὀλιγώτερον ἄνθρωποι. Εἰς σχετικὰ βιβλία βλέπω, ὅτι εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἀμερικὴν ὑπάρχουν σχολεῖα γενικῆς μορφώσεως, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ μαθηταὶ ἢ αἱ μαθήτριαι φο-

1. Σχετικὸν πείραμα εἶχα κάμει κατὰ τὸ 1946—7 εἰς τὴν Γ' (Α') τάξιν τῆς Βαρβακείου Σχολῆς, οἱ δὲ μαθηταὶ ἔμειναν κατενθαρσιστημένοι, διότι εἶδον, ὅτι, μὲ κατάλληλον διδασκαλίαν τεσσάρων μόνων μηνῶν τῆς ἀρχαίας ἑλλην. γλώσσης, κατόρθωσαν νὰ ἔννοουν εἰς τὸ πρωτότυπον τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Τόση ἦτο ἡ εὐχαριστήσις των, ὥστε προθυμότατα ἐδέχοντο καὶ νὰ ἀποστηθίζουν σελίδας ὀλοκλήρους τοῦ Εὐαγγελίου. Βλέπε περὶ τούτων εἰς τὸ ἀνωτέρω βιβλίον μου, σελ. 65—74.

ροῦν μ.μ. φόρμες λαστιχένιες καὶ μπότιες καὶ ἀσχολοῦνται μὲ ἀγελάδας : πῶς νὰ τὰς καθαρίζουν, πῶς νὰ τὰς ἀρμέγουν, πῶς νὰ κάμνουν τυρί, πῶς νὰ βγάζουν βούτυρο, καὶ εἰς κτηνοτροφικὰς ἐν γένει, εἰς ἄλλα δὲ σχολεῖα εἰς γεωργικὰς ἐργασίας. Μὲ τὴν ἀπασχόλησίν των ἐπ' ὀλίγας ὥρας εἰς αὐτὰ ἢ ἄλλα παρόμοια πράγματα τῆς ζωῆς, τὴν μελισσοκομίαν, τὴν ξυλουργίαν, τὰς μηχανάς, γίνονται ἄρᾳ γε ὀλιγώτερον ἠθικοὶ οἱ μαθηταί ; Δὲν τὸ πιστεύω.

Μὲ τοιοῦτον εἰς γενικὰς γραμμὰς καταρτισμὸν τοῦ προγράμματος, ἔχω τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ἀνθρωπιστικὸν σχολεῖον τῆς μέσης τάξεως, τὸ Λύκειον, θὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς.

Δ'. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΤΑΞΕΩΣ.

Τὸ Γυμνάσιον, τριετὲς καὶ αὐτό, θὰ εἶναι τὸ ἀνθρωπιστικὸν σχολεῖον τῆς ἀνωτέρας τάξεως. Θὰ διαιρεῖται ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους, ὅπως καὶ σήμερον γίνεται εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις, εἰς δύο τμήματα : τὸ κλασσικὸν ἢ φιλολογικόν, καὶ τὸ πρακτικὸν ἢ φυσικομαθηματικὸν τμήμα.

Οἱ καθηγηταὶ τῶν Γυμνασίων, ἐπειδὴ τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἔχουν ἀνάγκην πολλῶν ὥρῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνάπτυξις τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ὑπῆρξε τεραστία, ζητοῦν νὰ γίνῃ τετραετὲς τὸ Γυμνάσιον. Τοῦτο ὅμως νομίζω ὅτι ἡ Κοινωνία δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ τὸ δεχθῆ. Τὰ παιδιὰ τῆς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως τελειώνουν τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσίν των σήμερον (ὑπὸ ὀμαλὰς περιστάσεις) εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν. Ὅσα ἀπὸ αὐτὰ θελήσουν νὰ εἰσέλθουν εἰς ἀνωτέρας ἐπαγγελματικὰς σχολὰς (καὶ τὰ πλεονάκιστα εἰς αὐτὸ ἀποβλέπουσιν), θέλουν ἄλλο ἓνα τοῦλάχιστον ἔτος διὰ φροντιστήριον. Ὅλιγοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι κατορθώνουν ἀμέσως νὰ ἐπιτύχουν. Δὲν εἶναι δυνατὸν οἱ γονεῖς των νὰ δεχθοῦν παράτασιν τοῦ σχολικοῦ βίου ἐπὶ ἓν ἀκόμη ἔτος.

Διὰ τοῦτο θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ τρία ὑπάρχοντα ἔτη, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι θὰ προσπαθήσωμεν ὥστε ἡ ἐργασία νὰ γίνῃται ἐντατικῆ. Τοῦτο εἶμαι τῆς ἰδέας ὅτι δύναται νὰ κατορθωθῆ μὲ δύο μεταβολάς : α) Ἐὰν καταργηθοῦν αἱ πολλαὶ ἑορταὶ καὶ αἱ διὰ διαφόρους, πολλάκις ὄχι σπουδαίους, λόγους ἡμέραι ἀργίας τῶν σχολείων.

β) Ἐὰν ὀρίσωμεν ἓνα διαρκῆ ἐπόπτην καὶ ὑπεύθυνον ρυθμιστὴν καὶ κεντριστὴν εἰς τὴν συντελουμένην καθημερινῶς εἰς τὸ σχολεῖον ἐργασίαν. Οὗτος θὰ εἶναι ὁ γ υ μ ν α σ ι ἄ ρ χ η ς.

Σήμερον τὰ δικαιώματα καὶ αἱ εὐθῦναι τοῦ γυμνασιάρχου εἶναι σχεδὸν μηδαμινά. Τὴν περὶ τοῦ ζήλου, τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς ἀποδοτικότητος τῶν διδασκόντων κρίσιν σχηματίζει καὶ διαβιβάζει εἰς τὸ ὑπουργεῖον ὁ ἐπιθεωρητής. Ἄλλ' ὁ ἐπιθεωρητής, ὅσον ὀξεῖαν ἀντίληψιν καὶ ἂν ἔχη, δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ τὴν παρακολούθησιν μιᾶς ἢ δύο ἢ καὶ πέντε ὥρων διδασκαλίας νὰ σχηματίσῃ ἀκριβῆ καὶ δικαίαν γνώμην περὶ τῆς ἀξίας τοῦ διδάσκοντος καθηγητοῦ. Ἐπειτα, ἐκτὸς τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ διδακτικῆς ἱκανότητος, ὁ καθηγητής πρέπει νὰ ἔχη καὶ ἄλλα προσόντα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν κατὰ τὴν ὀλιγόωρον ἢ ὀλιγοήμερον ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ Γυμνάσιον ν' ἀντιληφθῆ καὶ νὰ ἐξακριβώσῃ ὁ διαβατικὸς ἐπιθεωρητής.

Φυσικὸς ἐπιθεωρητής τῆς γινομένης εἰς τὸ Γυμνάσιον ἐργασίας καὶ τῆς ἔξωσχολικῆς δράσεως εἶναι ὁ διαρκῶς καθ' ἑκάστην, ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἑσπέρας, εὐρισκόμενος ἐκεῖ διευθυντής τοῦ σχολείου, ὁ γυμνασιάρχης. Αὐτὸς θὰ γνωρίσῃ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀρετῶν του, τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ καθηγητοῦ, τὴν ἐν τῇ κοινωσίᾳ (εἰς τὰς μικρὰς ἰδίαι πόλεις) συμπεριφορὰν του, τὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς εὐγένειαν, καὶ τόσα ἄλλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔξαρτᾶται ἰδίᾳ ἢ ἠθικῆ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μαθητῶν. Αὐτὸς θὰ παρακολουθῆ, ἂν ἡ ὑπὸ τοῦ προγράμματος ὀριζομένη ὕλη διδάσκειται πραγματικῶς, κατὰ ποῖον τρόπον διδάσκειται, καὶ ποίους καρποὺς φέρει. Αὐτὸς θὰ καλῆ συχνὰ εἰς συνεδρίας τοὺς φιλόλογους, τοὺς μαθηματικούς, τοὺς φυσικούς, καὶ τοὺς ἄλλους καθηγητὰς, ὄχι μόνον σχετικῶς μὲ τὴν πρόοδον καὶ τὴν βαθμολογίαν τῶν μαθητῶν, ὅπως γίνεται σήμερον, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας καὶ τὴν ἀπόδοσιν περισσοτέρων καρπῶν. Αὐτὸς εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους θὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς καθηγητὰς νὰ ὑποβάλουν εἰς αὐτὸν ἔκθεσιν λεπτομερῆ περὶ τῆς συντελεσθείσης ἐργασίας : πόσαι π.χ. ὥραι, διὰ νὰ φέρω ἓνα παράδειγμα, διετέθησαν εἰς τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Συντακτικοῦ, πόσαι ὥραι διὰ τὰ κείμενα, πόσαι σελίδες ἔξ αὐτῶν ἐδιδάχθησαν, πόσαι καὶ ποῖαι γραπτὰί ἐργασίαι σχετικῶς μὲ αὐτὰ ἐδόθησαν εἰς τοὺς μαθητὰς, ποῖαι συγκρίσεις ἔγινον, ἂν κατορθώθη νὰ διδαχθῆ ἢ ὑπὸ τοῦ προγράμματος ὀριζομένη ὕλη, καί, ἂν τοῦτο δὲν κατορ-

θώθη, διὰ ποίαν αἰτίαν ἡ διδασκαλία ὑστέρησε, καὶ τόσα ἄλλα. Θὰ καταρτίζεται δὲ ἐν τέλει μία γενικὴ λογοδοσία διὰ τὰ κατὰ τὸ ἔτος γενόμενα μὲ τὰς ὑπευθύνους κατὰ μέρος παρατηρήσεις τῶν διδασκόντων διὰ τὸ πρόγραμμα, τοὺς συγγραφεῖς, τὰ διδακτικὰ βιβλία, κλπ. Ὁ ἀπολογισμὸς οὗτος θὰ ὑποβάλλεται εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ὥστε νὰ διαφωτίσῃ τοὺς ἐν αὐτῷ διὰ τὰς παρατηρηθείσας κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἰσχύοντος προγράμματος δυσκολίας ἢ ἀτελείας, καὶ νὰ ὀδηγῇ διὰ τὰς ἐπιβαλλομένας μεταρρυθμίσεις.

Λέγουν, ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη προεχειρίσθησαν εἰς γυμνασιαρχας μερικοὶ, οἱ ὅποιοι δὲν στέκονται εἰς τὸ ὕψος τῆς θέσεως, καὶ θὰ προβληθῇ ἡ ἀντίρρησης, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ δοθοῦν εἰς αὐτοὺς δικαίωματα κρίσεως καὶ ὑποβολῆς ἐκθέσεων εἰς τὸ ὑπουργεῖον διὰ τοὺς συναδέλφους των. Αὐτὸ δὲν εἶναι λόγος, διὰ νὰ μὴ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀνωτέρω σύστασις. Τὸ ὑπουργεῖον, ἔχον ὑπ' ὄψιν του, ὅτι θὰ περιβάλλῃ μὲ τόσην δικαιοδοσίαν τοὺς προϊσταμένους τῶν Γυμνασίων, πρέπει ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ προσέχῃ πολὺ, ποίους θὰ χειροτονῇ γυμνασιαρχας. Ἰδιαιτάτον προσὸν τῶν νέων διευθυντῶν πρέπει νὰ εἶναι ἡ εὐγένεια τοῦ ἠθους καὶ τὸ πολυμερές, πολυμερές-στατον ἐνδιαφέρον. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ παρὸν, καὶ ἂν ὑπάρχουν μερικοὶ ἀνάξιοι, αὐτοὶ σιγὰ - σιγὰ θὰ ἐκκαθαρισθοῦν· ἀλλ' εἶμαι βέβαιος, ὅτι καὶ αὐτοί, συναισθανόμενοι τὴν εὐθύνην καὶ τὸ ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον τοὺς ἀναθέτεται, θὰ φανοῦν ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἑαυτοῦς των, θὰ βοηθήσουν ὥστε ἡ ἐν τῷ Γυμνασίῳ ἐργασία νὰ διεξάγεται μὲ διαρκῆ ζῆλον καὶ ταχὺν καὶ ἐντατικὸν ρυθμὸν, καί, ὅ,τι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὸν περισσότερον χρόνον καὶ τὴν ἐπιθυμητὴν ἄνεσιν, θὰ τὸ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν διαρκῆ αὐτὴν παρουσίαν ἐνὸς διευθυντοῦ μὲ ἀγρυπνον μάτι, ὁ ὁποῖος διαρκῶς θὰ παρακολουθῇ τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα, θὰ ἐλέγχῃ τὰ καταβαλλόμενα προσπαθείας καὶ τὰ ἐπιτυγχανόμενα ἀποτελέσματα, καὶ θὰ κεντρίσῃ εἰς συνεχῆ ἐργασίαν, ὥστε νὰ μὴ χάνεται ἀσκοπῶς ἢ παραλόγως οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη ὥρα.

Εἰς κάθε ἐπιχείρησιν ἕνας συνήθως εἶναι ὁ διευθύνων νοῦς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξορτᾶται κατὰ μέγιστον μέρος ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ ἀποτυχία τοῦ ὅλου ἔργου. Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ὁ διευθυντὴς τοῦ Γυμνασίου, ἔχων μάλιστα ὑπ' ὄψιν του ὅτι δὲν εἶναι ἕνας τυχαῖος ὑπάλληλος, ἀποβλέπων νὰ εἰσπράξῃ εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνὸς τὸν μισθόν του καὶ εἰς τὸ τέλος ὠρισμένων ἔτων τὴν σύνταξίν του, ἀλλ' ὅτι διευθύνει

Ίδρυμα, τὸ ὁποῖον μορφώνει τὴν ἡγέτιδα τάξιν τῆς κοινωνίας, καὶ ἐκ τῆς καλῆς ἢ κακῆς λειτουργίας τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶται αὐτὸ τοῦτο τὸ μέλλον τῆς Πατρίδος του· ὅτι δὲν εἶναι ἀπλοῦς ἐκτελεστῆς τῶν διατεταγμένων, ἀλλὰ καὶ παρατηρητῆς καὶ ἐκτιμητῆς ἐν τῇ πράξει τῆς ὀρθότητος αὐτῶν· ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ Κέντρου, καὶ μὲ τὰς παρατηρήσεις καὶ ὑποδείξεις αὐτοῦ καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ διευθυνομένου Συλλόγου τῶν καθηγητῶν περὶ τοῦ ἰσχύοντος προγράμματος, τῶν διδακτικῶν βιβλίων, κτλ., καὶ τῶν ἐπενεκτέων ἐκάστοτε μεταβολῶν εἰς αὐτά, θὰ δίδῃ ἀφορμὴν μελέτης εἰς τὸ ὑπουργεῖον πρὸς διαρκῆ βελτίωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων καὶ τὴν ἐκ ταύτης προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ "Ἐθνους του" εἶμαι βέβαιος, ὅτι, ἔχων ὑπ' ὄψιν του ὅλα αὐτά, θὰ φιλοτιμεῖται νὰ φαίνεται καὶ νὰ εἶναι πάντοτε ἄξιος τοῦ ἀξιώματός του, καὶ ἀληθῆς «λειτουργὸς» τῆς Παιδείας.

Βεβαίως, μὲ τὰ προτεινόμενα ταῦτα ὀλίγα μέτρα δὲν θὰ μεταβληθῆ ἀμέσως καὶ ἄρδην ἡ κατάστασις. Θὰ χρειασθῆ νὰ γίνουν νέα προγράμματα διὰ τὰ δύο τριετῆ σχολεῖα, νέα διὰ μερικὰ μαθήματα βιβλία, κ.ἄ. Ἄλλὰ, ὅλα αὐτὰ εἶναι λεπτομέρειαι, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι σπουδαῖαι. (Πρόγραμμα νέον εἰς τὴν ἀρχὴν θὰ χρειασθῆ μόνον διὰ τὴν πρώτην τάξιν τοῦ Λυκείου καὶ τὴν πρώτην τοῦ Γυμνασίου. Βιβλία δὲ θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὰ πλεῖστα μαθήματα τὰ ὑπάρχοντα). Τὸ σπουδαῖον εἶναι νὰ γίνῃ τὸ ταχύτερον ὁ διαχωρισμὸς τῶν σχολείων, νὰ ἐπανιδρυθῆ τὸ σχολεῖον τῆς μέσης κοινωνικῆς τάξεως, νὰ θεσπισθοῦν αἱ εἰσιτήριοι ἐξετάσεις διὰ τὸ Γυμνάσιον, διὰ νὰ ἐπέλθῃ σιγὰ - σιγὰ ἡ ἀποσυμφόρησις αὐτοῦ. Ἄς μὴ χαθῆ ἀδίκως καὶ τὸ ἐρχόμενον σχολικὸν ἔτος¹.

1. Ταῦτα ἐγράφοντο τὸν Αὐγούστου τοῦ 1953. Ἄπο τότε ἐπέρασαν τέσσαρα ἔτη, χωρὶς νὰ γίνῃ τίποτε. Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι ἐφέτος ἢ καταρτισθεῖσα διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς παιδείας Ἐπιτροπεῖα θὰ κατορθώσῃ νὰ φθάσῃ εἰς ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἀπὸ τὸ προσεχὲς σχολικὸν ἔτος.

024000028163

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Διδασκαλίες νεοελλ. λογοτεχνημάτων, τόμος Α' (Σελ. 88).
(Περιέχει 10 διδασκαλίας. Ἐξετάζεται τὸ ζήτημα τῆς ὥραίας ἀναγνώσεως, καὶ ἐκ τῆς Στιχουργικῆς τὸ ἰαμβικὸν μέτρον).

Διδασκαλίες νεοελλ. λογοτεχνημάτων, τόμος Β' (Σελ. 168).
(Περιέχει 20 διδασκαλίας. Προσέτι ἐξετάζονται τὰ λαϊκὰ αἰνίγματα, αἱ παροιμίαι, οἱ μῦθοι, καὶ ἐκ τῆς Στιχουργικῆς τὸ τροχαϊκὸν μέτρον καὶ ἡ ὁμοιοκαταληξία).

Διηγήματα τοῦ Ροῦδη καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη (Σελ. 288).
(Περιέχει ἀνάλυσιν ἑνὸς διηγήματος τοῦ Ρ. καὶ ἑπτὰ τοῦ Π. Ὅμοίως κριτικὴν τῶν Νεοελλ. Ἀναγνωσμάτων τοῦ 1950, καθὼς καὶ τῶν Ἀναγνωστικῶν τοῦ Δημ. Σχολείου τοῦ 1954).

Ῥοδαὶ τοῦ Ἀνδρέου Κάλβου, τόμος Α' (Σελ. 264).
Ἀναλύονται αἱ Ῥδαί : Εἰς τὸν Ἱερὸν Λόγον, Ὁ φιλόπατρις, Τὰ ἠφαιστεια, καὶ Εἰς Δόξαν).

Ἄς βοηθῆσωμεν τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά (Σελ. 132).
(Μελέτη, διὰ τῆς ὁποίας προτείνονται διάφορα μέτρα, ὥστε οἱ μαθηταὶ ν' ἀγαπήσουν τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν).

Τὰ Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα τοῦ 1956, ὁ Παπαδιαμάντης καὶ ὁ Παλαμᾶς (Σελ. 64).
(Κριτικὴ μελέτη).

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΔΗΜ. ΕΜΜ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 5

ΑΘΗΝΑΙ